

...και Ιδέες

Η κοινωνία του 2015

Παύλος Παπαδόπουλος

Το κράτος, οι Ξένοι δανειστές, το τραπεζικό σύστημα και η πραγματική οικονομία έχουν εγκλωβιστεί στον «κύκλο της ύφεσης». Το κράτος συσσωρεύει χρέη με αυξανόμενο ρυθμό. Οι Ξένοι δανειστές αυξάνουν τα επιτόκια του κρατικού δανεισμού, ενώ μειώνουν αισθητά τον δανεισμό στις τράπεζες. Οι τράπεζες δυσκολεύονται να δανειστούν και με τη σειρά τους δυσκολεύονται να δανείσουν με αποτέλεσμα να μειώνεται η κατανάλωση, να συρρικνώνεται η πραγματική οικονομία και να βαθαινει η ύφεση. Εν τω μεταξύ η πολιτική ρητορική περί μιας χώρας που βρίσκεται «στο χείλος της χρεοκοπίας» μπορεί να αξιοποιείται για να πειστούν οι πολίτες ότι τα μέτρα είναι απαραίτητα, προκαλεί όμως στους ίδιους πολίτες ανασφάλεια αρκετή για να τους κοπεί η όρεξη της κατανάλωσης και των επενδύσεων και να αρχίσουν να «σπκάνουν τις καταθέσεις» τους, οξύνοντας έτσι ακόμη περισσότερο την κρίση.

Πριν από δύο μήνες προβλέπαμε ύφεση της οικονομίας, δηλαδή μείωση του εθνικού πλούτου κατά 0,3% (με χειρότερο σενάριο το 0,8%). Σήμερα μιλάμε για ύφεση 2,5% (με χειρότερο σενάριο το 4%). Το έλλειμμα του προϋπολογισμού υπολογίζεται ως ένα κλάσμα με τα δεσεκατομμύρια ευρώ του ελλείμματος (περίπου 30 για το 2009) στον αριθμητή και τα δεσεκατομμύρια (περίπου 240) του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (δη-

λαδή του συνολικού εθνικού πλούτου) στον παρονομαστή. Η ύφεση λοιπόν έχει δύο συνέπειες: πρώτον, μειώνεται ο παρονομαστής (επειδή συρρικνώνεται ο εθνικός πλούτος) και δεύτερον, αυξάνεται ο αριθμητής (αφού μια οικονομία που συρρικνώνεται αποφέρει στο κράτος λιγότερα έσοδα από φόρους και έτσι μεγαλώνει η διαφορά μεταξύ δαπανών και εσόδων, δηλαδή το έλλειμμα). Παρατηρείται λοιπόν το φαινόμενο να αυξάνεται το έλλειμμα (και το χρέος) ως ποσοστό του ΑΕΠ παρά τη λιτότητα.

Η αύξηση ελλείμματος και χρέους προκαλεί ακόμη μεγαλύτερη νευρικότητα στους δανειστές και τα νέα δανεικά προσφέρονται με αυξημένη τη διαφορά απόδοσης (spreads) ανάμεσα στα γερμανικά και στα ελληνικά ομόλογα. Η νέα «επιδημία δανεισμού» μεταδίδεται στις τράπεζες και απλώνεται στην οικονομία. Ο κύκλος δηλαδή αρχίζει πάλι από την αρχή. Τους τελευταίους μήνες ο κύκλος έχει επαναληφθεί τουλάχιστον πέντε φορές. Τα μέτρα που ήλθαν καθυστερημένα τον Μάρτιο θα αποδώσουν τον Μάιο, αλλά σε κλίμα ύφεσης ίσως δεν αποδειχθούν αρκετά για να σπάσει ο κύκλος της δημοσιονομικής επιδείνωσης και τελικώς να προκαλέσουν νέο κύκλο μειωμένης εμπιστοσύνης των δανειστών.

Κοντολογίς, χωρίς αποφάσεις εκτάκτου ανάγκης οι βαθύτεροι «μηχανισμοί διόρθωσης» μιας οικονομίας που δεν αντέχει πια το βάρος ενός υπερχρεωμένου κράτους, θα τη σύρουν προς το 2015, σε επίπεδα χαμηλότερα μετά τα οποία ίσως μπορούσε να λειτουργήσει Ξανά υγιώς. Και τότε θα επιστρέψει δειλά η ανάπτυξη, όπως το γρασίδι σε ένα καμένο δάσος. Αν όμως γίνει έτσι, η κοινωνία του 2015 ίσως θα έχει χάσει πολλά απ' όσα κατέκτησε από το 1980 και μετά.

papadopoulos@dolnet.gr

Το ευρώ και η προφητεία του Φρίντμαν

Ο πιο διάσημος μετά τον Κέινς οικονομολόγος του 20ού αιώνα είχε προβλέψει την κρίση στην ΟΝΕ

Η Συμφωνία του Μάαστριχτ τα είχε προβλέψει όλα εκτός από το πιο σημαντικό: ποιοι μηχανισμοί αλληλεγγύης πρέπει να ενεργοποιηθούν όταν μια χώρα της ευρωζώνης βρεθεί στο χείλος της χρεοκοπίας και απειλεί και τις υπόλοιπες

Pierre Antoine Delhomais

ΤΟ ΒΗΜΑ ■ *Le Monde*

Ο Μίλτον Φρίντμαν είχε κάνει λάθος για το ευρώ. Ο άνθρωπος ο οποίος μαζί με τον Κέινς επηρέασε περισσότερο την οικονομική σκέψη του 20ού αιώνα ήταν πεπεισμένος ότι δεν θα έβλεπε στη διάρκεια της ζωής του τη γέννηση αυτού του νομίσματος.

«Δεν νομίζω ότι τα προσέχη χρόνια θα δημιουργηθεί κοινό νόμισμα στην Ευρώπη», δήλωνε την άνοιξη του 1996. «Ούτε το 1997, που είχε αρχικά ανακοινωθεί, ούτε το 1999 που λένε σήμερα, ούτε το 2002».

Ο Φρίντμαν πέθανε το 2006, σε ηλικία 96 ετών, εννέα χρόνια μετά την έναρξη της εφαρμογής ενός σχεδίου το οποίο θεωρούσε μη ρεαλιστικό. Και πολλοί πολιτικοί ηγέτες στην Ευρώπη χλεύασαν το λάθος του Νομπελίστα της οικονομίας, το οποίο απέδωσαν στο προχωρημένο της ηλικίας του, στην εθνικότητά του (αμερικανική) και στην ιδεολογία του (φιλελεύθερη και μονεταριστική, δηλαδή η απόλυτη φρίκη).

Σήμερα, η χλεύη αυτή έχει εξαφανιστεί. Μιας και την κρίση την οποία διέρχεται τώρα η νομισματική ένωση ο Φρίντμαν την είχε προβλέψει. Την ημέρα που η Ευρώπη θα βρεθεί αντιμετώπιση με μια σοβαρή ύφεση – είχε εξηγήσει – θα έλθουν και πάλι στην επιφάνεια οι εθνικοί εγωισμοί και το κοινό νόμισμα θα εμποδίσει τις απαραίτητες προσαρμογές που θα πρέπει να γίνουν σε κάθε χώρα.

Το οικοδόμημα θα καταρρεύσει μιας και οι χώρες της ευρωζώνης δεν θα έχουν την πολιτική, κοινωνική, πολιτιστική και γλωσσική ομοιογένεια που έχουν οι αμερικανικές Πολιτείες. Όλοι θα καταλάβουν, αλλά θα είναι πολύ αργά, ότι δεν μπορεί να υπάρξει νομισματική ένωση χωρίς πολιτική ένωση, ότι δεν μπορεί να υπάρξει ευρώ χωρίς ευρωπαϊκή κυβέρνηση.

Και όμως, μέχρι πριν από μερικούς μήνες το ευρώ έμοιαζε το καλύτερο νόμισμα του κόσμου: το πιο φρόνιμο, το καλύτερο προστατευμένο. Οι τράπεζες της ευρωζώνης δεν υπέφεραν από τα προβλήματα των αγγλοσαξωνικών και η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα έκανε καταπληκτική δουλειά! Χάρη στην ασπίδα του ευρώ, οι ευρωπαϊκές οικονομίες είχαν γλιτώσει από τις άγριες και καταστρεπτικές υποτιμήσεις που σκοτώνουν το εμπόριο.

Αμέτρητες ήταν οι χώρες που χτυπούσαν την πόρτα του ευρώ για να επωφεληθούν και εκείνες από αυτή την όαση ειρήνης. Να όμως που σήμερα η ασπίδα μετατράπηκε σε ρομφαία.

Αν η Ευρώπη διέρχεται σήμερα κρίση, αυτό οφείλεται στο ευρώ. Και δεν πρόκειται για κρίση, αλλά για κρίσεις: κρίση δημοσιονομική, όπως δείχνει το παράδειγμα της Ελλάδας. Κρίση ανταγωνιστικότητας, που απειλεί ευθέως μια χώρα σαν την Ισπανία – από το 1998 ως το 2008 οι μισθοί στη χώρα αυτή αυξήθηκαν κατά 50% σε σχέση με μόλις 25% στη Γερμανία.

Κρίση θεσμική, αφού η ανεξέλεγκτη αύξηση των ελλειμμάτων εντα-

Σύννεφα στον ουρανό της Φραγκφούρτης και, μεταφορικά, πάνω από το ευρώ, το σήμα του οποίου δεσπόζει στον περιβόλο του κτιρίου της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας (REUTERS/ ΚΑΙ PFAFFENBACH)

φίασε οριστικά το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης, το οποίο υποτίθεται ότι θα έδινε την εγγύηση μια σώφρονος οικονομικής πολιτικής στην ευρωζώνη.

Το ευρώ αυξάνει το χάσμα ανάμεσα στις χώρες-μέλη. Η Γαλλία καταγγέλλει τον εγωισμό της Γερμανίας, οι Γερμανοί χαρακτηρίζουν τους Έλληνες «απατεώνες» και οι Έλληνες επικαλούνται το σκοτεινό παρελθόν της Γερμανίας

Η Συμφωνία του Μάαστριχτ τα είχε προβλέψει όλα, εκτός από το πιο σημαντικό: ποιοι μηχανισμοί αλληλεγγύης πρέπει να ενεργοποιηθούν όταν μια χώρα της ευρωζώνης βρεθεί στο χείλος της χρεοκοπίας και απειλεί και τις υπόλοιπες.

Κάπως έτσι προέκυψε η νεφελώδης ιδέα του γερμανού υπουργού Οικονομικών Βόλφγκανγκ Σόιμπλε για τη δημιουργία ενός Ευρωπαϊκού Νομισματικού Ταμείου, το οποίο κανείς δεν έχει καταλάβει τι θα κάνει. Κάπως έτσι αποφασίστηκε και η εμπλοκή του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου.

Πρόκειται για ένα διπλό εξευτε-

λισμό για την Ευρώπη. Πρώτον, επειδή δεν μπόρεσε να λύσει μόνη της το πρόβλημα. Δεύτερον, επειδή ζήτησε τη βοήθεια του ΔΝΤ, στο οποίο τη μεγαλύτερη συνεισφορά έχουν οι Ηνωμένες Πολιτείες. Η Αμερική καλείται έτσι να βοηθήσει ένα νόμισμα το οποίο υποτίθεται ότι θα ανταγωνιζόταν και κάποια στιγμή μάλιστα θα εκθρόνιζε το δολάριο.

Πρόκειται, τέλος, για μια κρίση ταυτότητας. Αντί να φέρει πιο κοντά τις χώρες που το υιοθέτησαν, το ευρώ αυξάνει το χάσμα μεταξύ τους. Η υπουργός Οικονομικών της Γαλλίας Κριστίν Λαγκάρντ καταγγέλλει τον εγωισμό της γερμανικής οικονομικής πολιτικής, οι Γερμανοί χαρακτηρίζουν τους Έλληνες «απατεώνες και τεμπέληδες» και οι Έλληνες επικαλούνται το σκοτεινό παρελθόν της Γερμανίας για να εξηγήσουν την αδιαλλαξία του Βερολίνου.

Αυτό που κρατά σήμερα το ευρώ στη ζωή είναι η σύνθετη διαδικασία που θα χρειαζόταν για την κατάργησή του και την επιστροφή των εθνικών νομισμάτων. Το βέβαιο είναι ότι βρισκόμαστε μακριά από την «υπέροχη κοινή μας τύχη», στην οποία αναφερόταν κάποτε ο Ζαν-Κλοντ Τρισέ. Και το επίσης βέβαιο είναι ότι ο Μίλτον Φρίντμαν άξιζε το βραβείο Νομπελ με το οποίο τιμήθηκε.